

wetenschappelijke criteria voor de wetenschappelijk onderzoeker zijn. Ik ben bang dat ik niet begrijp wat jullie hiermee bedoelen. Het gaat hierbij om het gewone verschil dat er tussen onderzoeker en respondent bestaat. De wetenschappelijk onderzoekers die de ervaringen van anderen onderzoeken, zullen om dat goed te kunnen doen moeten proberen die ervaringen mee te beleven opdat ze de goede vragen kunnen stellen. De respondent-onderzoekers zullen met hulp van de vragen van de wetenschappelijk onderzoekers in zichzelf moeten graven om die te kunnen beantwoorden. Wat onderzoekers en respondenten doen, gaat in empirisch-fenomenologisch onderzoek misschien wel dieper dan wat normaal in vraaggesprekken gebruikelijk is, maar verschilt daar niet wezenlijk van. De wetenschappelijke criteria voor de relatie tussen onderzoeker en respondent zijn dus niet anders dan de criteria die voor elk menswetenschappelijk onderzoek gelden. Ik hoop dat ik met mijn commentaar voldoende recht heb gedaan aan jullie kritiek.

Met vriendelijke groet,
Ilja Maso

Dupliek

Eric Ettema, Berna van Baarsen

Beste Ilja Maso,

Bedankt voor de uitvoerige repliek. Ondanks dat we het op veel punten oneens blijven, was de repliek zeer verhelderend. Het meest verhelderend voor ons was dat onze discussie zich toe lijkt te spitsen op de vraag of de betrouwbaarheid van de methode in uw boek wel of geen wetenschapstheoretische verdieping vereist. Onder betrouwbaarheid verstaat u 'de methodologische eis dat van elkaar onafhankelijke onderzoekers dezelfde technieken op eenzelfde manier hanteren (waardoor ze in principe tot dezelfde conclusies komen)'. Hoewel we deze definitie op zichzelf ondersteunen, is ze onzes inziens ontoereikend om 'de betrouwbaarheid van een methode om tot de wezenskenmerken van een ervaring te komen' vast te stellen. Immers, ook al leidt een bepaalde methode tot steeds dezelfde conclusies, betrouwbaarheid gaat ook over de vraag of conclusies waar zijn. De vraag die hier aan de orde is, is of het resultaat van empirisch-fenomenologisch onderzoek wel naar de wezenskenmerken van een ervaring verwijst, of dat het toch naar iets anders verwijst. Dat deze vraag naar de betrouwbaarheid van de methode relevant is, blijkt volgens ons uit het methodologisch onvoldoende uitgewerkte – maar wel degelijk prominent aanwezige – onderscheid tussen het onderzoeksproces zoals de respondent die doorloopt in het onderzoeken van zijn/haar eigen ervaring, en het onderzoeksproces dat de wetenschappelijk onderzoeker doorloopt bij het verzamelen en analyseren van diverse soortgelijke ervaringen. Het onderzoeksproces van de wetenschappelijk onderzoeker wordt methodologisch voldoende uitgewerkt en voldoet daarmee aan uw definitie

van betrouwbaarheid. Tot zover gaan we mee in uw bevindingen dat het onderzoeksproces legitiem besproken wordt zonder in te gaan op de vraag in hoeverre het onderzoeksresultaat correspondeert met de oorspronkelijke ervaring.

Het zelfonderzoek van de respondent wordt echter niet verder uitgewerkt dan dat de oorspronkelijke ervaring nauwkeurig en over langere tijd uitgegraven wordt, waarbij steeds nieuwe aspecten van de ervaring 'ontdekt' worden. De respondent ontleent daarbij de rijkdom zowel aan de oorspronkelijke ervaring als aan een constructie van later toegevoegde en uitgewerkte elementen. Ook de opmerking dat de wetenschappelijk onderzoekers moeten proberen de te onderzoeken 'ervaringen mee te beleven opdat ze goede vragen kunnen stellen', laat zien dat de ervaring niet eenvoudigweg als een objectief gegeven onderzocht kan worden. De te onderzoeken ervaring wordt blijkbaar (mede) door de subjectieve beleving van zowel de respondent-onderzoeker als de wetenschappelijk onderzoeker *tot stand gebracht*. Daarmee is de 'rijkdom van ervaring' niet eenvoudigweg een kwestie van het in kaart brengen van de rijkdom van een objectief en onveranderlijk veronderstelde ervaring. Doordat de rijkdom van de ervaring toeneemt, *verandert de ervaring* tijdens het onderzoeksproces. Uit oogpunt van onderzoeksmethodologische consistentie dient een 'theorie en praktijk van empirisch-fenomenologisch onderzoek' inzicht te geven in de mate waarin het uiteindelijke onderzoeksresultaat (de rijkdom) nog correspondeert met de oorspronkelijke ervaring. Daarnaast is het niet ingaan op deze aspecten van betrouwbaarheid op zijn minst jammer, omdat daarmee de kracht van de methode onderbelicht blijft. De geïnteresseerde onderzoeker blijft daardoor achter met veel onbeantwoorde vragen over de wetenschappelijkheid van de methode.

Wanneer we het punt van de wetenschapstheoretische verdieping buiten beschouwing laten, blijft er een goed leesbaar en informatief boek over. Wij hebben veel plezier en nut gehad van de nauwkeurige en uitgebreide impressie die het boek geeft van de empirisch-fenomenologische onderzoeksmethode. We hopen dat het dat ook voor veel andere lezers zal zijn.

Voer voor management

Fred Wester

Kaap, G. van der. *Toegepast communicatieonderzoek*. Amsterdam: Boom, 2006, 319 pagina's, ISBN 9-7890-8506-2172. € 27,50.

Wanneer je onderzoek gaat doen, wil je het liefst zo snel mogelijk aan de slag: een vragenlijst maken en mensen interviewen. Hiermee ga je echter voorbij aan belangrijke stappen. Het is bijvoorbeeld maar de vraag of bij het probleem dat je gaat onderzoeken, wel een vragenlijst hoort. Deze tekst op de achterflap maakt al duidelijk dat Van der Kaap haar pappenheimers kent. In een kloek werk van ruim 300 pagina's (voor die prijs!) worden de keuzes bij het maken van een onderzoeksopzet aan de hand van allerlei praktijkvoorbeelden beschre-